

SKROMNA OČEKIVANJA

Subota, 17. prosinca

Spotičem se o prve riječi olako obećana *Dnevnik*. Subotnja opuštenost, mirni dom, na stolu kruh i vino – u Traklovoj pjesmi, dakako. Ovdje se ratuje! Dva vrlo zatočnika, dva muža, dva nasmijena bojovnika predškolskog uzrasta (puni penicilina: po sedam injekcija i po jedna zaštitna) ruše sve pred sobom. Tu ne pomaže: tata radi, tata-radi-tata-radi... Samo se čuju njihove bojne trublje i njihovo resko tras-bum. Neka ih. Dobro se prilagođavaju »stanju stvari«. Krv se cijedi niz tv-ekran, smrknuta zabrinuta lica ih gledaju iz te magične kutije, prijeteći glasovi starih i novih besjednika mjesecima se razliježu između zidova betonske kocke u kojoj živimo. Teče li u žilama mojih bojovnika nešto od toga nasilja, da li se naše male i velike mržnje već talože u njihovu mozgu? Je li počelo njihovo podešavanje za 21. stoljeće, za čudesni svijet računala tko zna koje generacije, za neki izgledni novi svijet? Razumije se: ako ih Evropa uvede u svoju konstrukciju koja ne trpi šumove i (gle paradoksa stare ratničke Evrope) sve manje podnosi upravo to što se razgara na tlu »najnaprednijeg društva u povijesti«: silovitost mržnji i međusobnih prijetnji na temelju davnih i današnjih nenaplaćenih računa. Stara Evropa – po našem računanju vremena – ima kratko pamćenje. Unatoč stoljetnim nacionalizmima ona se ujedinjuje, ujedinjuje se svim međusobnim ratovima usprkos. Svašta! Ali mi, kao nitko drugi (još jedno prvo mjesto za »plave«), imademo »historijsko pamćenje«, čak »historijsku svijest«. Mislimo na niti vodilji preobrazbi i zlorabljenja davnih gesla: za stare pravice – dakako naše, pak ne vaše neke pravice! Što jednom bijaše, neka opet bude! Potom ćemo razgovarati o budućnosti. Strahujem. Koliko daleko treba zaći u prošlost da bi se izazvala budućnost? Hoće li ta Evropa – u vidokrugu njena računanja vremena – uslišiti suze sina razmetnoga okićena simbolikom i ikonografijom kakve njeno oko ne prepoznaje? Istovremenost neizstovremenoga, spajanje nespojivoga? A djeca što ih pripremamo za 21. stoljeće već su tu. Naše ih ideologije prizivaju, upisuju ih u polje svojih moći. Lijepo ih uče: tko vam radi o glavi odvajkad je onaj »južnjak«, »prečanin«, »austro-ugarski sluga«, »prijetvorni bizantinac«; i nemojte zaboraviti: bez drugoga, koji vam radi o glavi, izgubit ćete sebe, svoj identitet.

Tako obična subota TV je bez pravih vijesti. Novine bez zanimljiva teksta. Nema Tv-sjednica ni masovnih okupljanja – nema događaja na kakve smo izgleda – kao na prave događaje – svi kli, na koje su nas kao na prave nepatvorene događaje već navikli. Istina, tamo neki radnici ovih dana uglavnom šutke marširaju. Znaju što hoće i kamo idu. Nitko ih ne vodi. Traže 50 posto, 100 posto... tome domeću i novogodišnju nagradu.

Njima se (još) ne obraćaju političari »općeg profila«, što bi trebalo značiti da (još) nije riječ o važnu događaju. No sve se lijepo okončava. Na račun trećih, a potom i trenutačnih dobitnika – radnika. Dobivaju radnici zajam s kamatom, zaj-

mljeni novac ima valjda udjela u inflaciji, a teret vraćanja duga s kamatom u budućem većem nezadovoljstvu radnika. Ako sam dobro pročitao, sada novosadski poštari obilato premašuju plaće asistenata, čini se i docenata. Krenu li u silan štrajk, asistenti će tražiti možda čak onoliko koliko su poštari dobili. Je li izgledno takvo njihovo postignuće?

Umorni ratnici spavaju. Supruga i ja kupimo čahure. Privikavam se na tišinu. Pokušavam čitati.

Nedjelja, 18. prosinca

O našim malim i velikim mržnjama, o pobjednicima i žrtvama, o jeziku politike, o neumskom plenumu u Sarajevu, o strahu za funkciju

Zapisao: dr Ivo Pajić,
filozof iz Beograda

Jutarnje vježbe u poredbenom čitanju novina. Rebus, labirint. Odustajem. Bježim u sjećanje. Pred očima upečatljiva davna slika. Split. Put od kuće do Rive. Nodilova ulica, mramorna ploča, u nju urezano: »Natko Nodilo, sin ovoga grada um i srce jedinstvu Hrvata i Srba posveti.« Bosanskom do Pjace, do Marulova trga. Spomenik začinjavcu i Tinovi stihovi u »jeziku, gdi ča slaje zvoni«: »Ovdi usrid luke naša mlada plavca /uzdvigla je jidra vojna, smina i nova./ I hoteća pojti putom svoga plova/ gre prez kog vojvode al zakonodavca. »Mada ne zvuči tako slatko i prijevod je lijep: »Ovdje je usred luke naše mlada lađa uzdigla jedra slobodna i juga; mediteran nije postojbina logosa; Dalmatinci su veseli, Bosanci glupi, svi su Škoti škrti. *Ajduk* je danas izvuka bod u Nišu – na elfere. Bravo, bili! Splićani nisu postali konobari evropskoj gospodi! Imaju tvornice. Ribe iz Kaštelanskog zaljeva bježe na kopno. Prst otrova na krovu tribina i na plućima žitelja »živa grada«.

Ponedjeljak, 19. prosinca

U Beogradu se izgleda ipak neće ponoviti Novi Sad. Gradska vlada zaustavlja radnike gradskog prometa. Dobro znaju gradski oci: presedaen se može prometnuti u pravilo, uspjeti pokus u načelo. Svi bi htjeli biti poštteni. Malo sutra – rekla bi novinarka s torbom. Netko mora biti i asistent. Ipak, nezahvalno je igrati proroka u vlastitoj zemlji!

Iz Zagreba traže obećeni prilog o identitetu marksizma. Inače, danas mnogo neprilika s identitetom. Nesretna i/ili sretna svijest nekoliko do jučer »stvaralačkih markista«: je li »stvaralački marksizam« bio tek tanki svlak pod kojim je godinama postojano kucalo bilo njihova nacionalizma, štoviše njihova šovinizma – ili se to meni pričinja. Što je s identitetom nekih nekada slavni boraca dokazano spremnih života dati u borbi protiv staroga. Danas bi (»ako ustreba«) poginuli za nešto još starije. Jedni su na crti pogrešno izabrane teorije izgubili najbolje godine svoga ži-

voća, drugima se objelodanilo da su život stavljali na kocku boreći se protiv pogrešno odabrana neprijatelja. Kakve li »dijalektike«: negdašnji se protivnik prometnuo u žrtvu naših zabluda; iz promijenjene točke motrenja i vidokruga »historijske svijesti« on postaje samozatajni čuvar prošlosti koja sada obvezuje bivšeg pobjednika; pobjednik je poražen, gubitnik (zalaganjem bivšeg pobjednika) postaje konačno dobitnik?

Sutra je u Ljubljani razgovor o novoj knjizi Blaženke Despot, Ništa od puta. Neodloživi poslovi na fakultetu.

Utorak, 20. prosinca

Još je mrak. Čekam autobus kod CK. Visoka građevina. Viši se njeni katovi jedva naziru: još nema svjetla na njenim prozorima. Stiže naš »University of Novi Sad«. Vedro lice mladoga profesora Koraća. Čest je gost u mojoj kući: sjajno vodi emisiju školskog programa – za djecu, zapravo za odrasle, ako im je još stalo do cjepljivosti protiv ukočenosti osjetila. Brodi naš bus Panonskim morem. Vodi ga sigurna Momina ruka. Prilika je da se ugrabi još koja minuta sna. U Vojvodini je kažu velika kadrovska obnova. Jedan izvršni sec. nedavno reče: duboki su korijeni autonomstva, potrebno je duboko oranje. Metafora prodire u jezik politike. Kontinuirano jasno pripovijedanje i naš politički diskurs ne idu skupa.

Općenito: još su rastavljeni kazivanje i dokazivanje. Podrijetlo ove rastavljenosti položeno je u životu. Odgonetanje isprekidana pisma arhajskih mitova i Biblije nadalje ostaje zanimljiv posao.

Što tek reći za jezičnu grdobu »dubioze«. Mnogi je danas rabe. Političari, a bogme i naši znanstveni ekonomisti nadodu na tu riječ-spasiteljicu baš u pravi čas: kad treba pokrenuti (pretpostavljeno) znanje, kad naše (do kada?) strpljivo uho očekuje razlog i dokaz, istinoljubivost i iskrenost, ono od govornika dobije kratko i jasno – »dubioza«. Kao u Velom Mistu: iman puno novi visti, ma ti ne smin reć! Ipak smo na dobitku. Ako i ne znamo što je kome »dubioza«, znamo ponešto o tome zašto se ta riječ rabi. Skromna su naša očekivanja.

Srijeda, 21. prosinca

Nedavni neumski plenum u Sarajevu. Slika: velika dvorana, visoke klupe, samo se glave vide, glave rasute prostranstvom sale, zabrinuta ukočena lica, u očima strah, strah u očima prozvanih, neprozvanih i još-ne-prozvanih. Lako je reći: strah od smjene jest dogmatički strah. Što se mene tiče: pravo je da iz politike odu svi koji feud i begovat pretpostavljaju republici, res-publici. Ima tu velika straha za funkciju, za materijalna dobra stečena uporabom funkcije u »sustavu socijalističke demokracije«, u uzornoj zemlji zajedništva.

Držim da tu postoji još dublji strah, strah da se postane »on«. Treće lice je lingvistici »ne – lice« (E. Benveniste). Re-konstrukcija masionog »mi« (CK, mi komunisti – »čvrsto zbijeni oko svoga CK...«) ide tipskim tokom. Recimo ovako: »mi« te iz milošte naziva tvojim svima poznatim nadimkom (ako si ga stekao u ratu ili »izgradnji«), potom si drug s prezimenom (još si tu u okrilju našega »mi«), dokazi protiv tebe se umnažaju – postaješ »on«, već si prešao granice topla zagrljaja našega »mi«; napokon, slijedi pravorijek: njega/nju treba smijeniti, isključiti. Sad nemaš pravo kazati »mi«, niti je tvoje »ja« nešto osobno (bez tebe) re-konstruiranom »mi«: ti si »on«, »ne-

lice«, postao si tek primjer jedne »pojave«. Strah od toga da se postane »on« raste koliko se iz zaborava u sjećanje priziva historija fenomena »on« dok si bio »mi«, posebice ako si imao udjela u stvaranju te historije. Možda i nije tako? U jednom gradu, petsto metara od hotela do restorana.

Udi u merdžu, veli mi funkcionar. Nećemo valjda pješice – ako me ljudi vide, pomislit će da sam pao.

A propos: sreća. Prošlog tjedna: TV Porota. Posljednjih nekoliko minuta. Čujem otprilike: dovoljan je gubitak povjerenja, za to (za smjenu) ne trebaju argumenti. Nepovjerenje je zapravo krucijalan argument. Točno. Ali kako se stvara povjerenje/nepovjerenje u jednom teško proničnom procesu života, u društvu pokidanih izravnih sveza ljudi međusobno i spram rukovodstvima? Ne temelju čega stvaram svoje povjerenje/nepovjerenje u neki »organ«, u rukovodioca koji mi veli – »dubioze«. Netko mi kaže: »organ« i određeni (mi) rukovodilac ne zavrjeđuje tvoje povjerenje. Ali, na temelju čega da vjerujem tome tko me nastoji osvijestiti. On me priziva u neku meni neprozirnu »mi-zajednicu«. Može se taj netko meni legitimirati: mi radnici smo po naravi napredni, mi studenti smo po naravi neopterećeni predrasudama – po naravni stremimo novome, mi komunisti smo *per definitionem* avangardni; te dalje: svako se ovo »mi« meni može legitimirati iz okruženja naroda: onih marljivih, kulturnih, ratničkih... Što mi ostaje? Da vjerujem ili da ne vjerujem? Tko na ovim našim prostorima argumentira *ad hominem*? Možda onaj što je kažu, nosio transparent: uvećana fotografija i pod njom »Živio ja!« *Ecce homo!* Argumentiranje *ad hominem* je za sada laž vladajućeg načela ne samo političke konstitucije našega društva. Tko me može usrećiti? Valjda ne onaj tko mi kaže, prizivajući me da vjerujem, kako ću postati sretan.

Četvrtak, 22. prosinca

Iz Novog Sada za Beograd. Mate Lončar potanko pripovijeda o Matošu, Krklecu i Krleži – o njihovim beogradskim godinama. Mislim se: kakve kontrakcije i kakve ekstenzije tih 400 kilometara proteklih sedamdesetak godina.

Peti je dan, u *Dnevnik* ne pripuštam imena naših istaknutih političara. Čega se plašim? Prepisujem nekoliko stihova Stevana Raičkovića: »I ja treperim/ (I znojim se kao krivac)/ Podjednako/ U oba slučaja:/ Da se njihova tanana žica/ Na kojoj žive/ od *moga straha*/ Ne prekine.« Kao da smo sve stavili u ovisnost o uspjehu/neuspjehu nekoliko istaknutih političara. Kao da njihova sudbina ne ovisi o nama. Kao da igraju na žici našega straha. Igraju li doista?

Petak, 23. prosinca

A optimizam! Nije sve tako crno. Tu su narodi, radnička klasa je tu, socijalistički savez, omladina, studenti. Odbrojavamo dane do početka tri velike reforme (kao Hegel – sve po tri, sve neke trijade; i Kinezi su postali hegelovci, u njih je također sve u znaku znamenke »tri«). A valja nam misliti i na 2001. godinu: svi se nekako spremaju za tu prijelomnicu stoljeća; još smo u glibu 19, 18, ... stoljeća, a već smo ideologijski ispreparirali famoznu 2001. To je to: ne ruža u križu sadašnjosti, nego ruža (kao simbol našeg ponovnog radanja) na križu ideologije nama teško dohvatljive, stalno izmičuće budućnosti. Nema nam druge. U budućnost, dakako: »Poći ćemo, jer silno želimo za sunčanim nebom: naš strijeg i eprša...« ■

